Research Paper

Analysis of Structural Characteristics of Social Capital in Society Oriented Rural Management Establishment (Aliabad Hashtsadmetri Village, Rigan District, Kerman Province)

***Mahdi Ghorbani[1], Sareh Rasekhi[2], Azad Karami[3]**

1. Associate Professor, Department of Reclamation of Arid and Mountainous Regions, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. PhD Graduate, Department of Range Management, Faculty of Agriculture and Natural Resources, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. MSc. Student, Department of Reclamation of Arid and Mountainous Regions, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Tehran, Iran.

Use your device to scan and read the article online

Citation: Ghorbani, M., Rasekhi, S., & Karami, A. (2017). [Structural Characteristics Analysis of Social Capital in Community-Based Rural Management Establishment (Rigan District, Kerman Province) (Persian)]. *Journal of Rural Research, 8*(2):228-241. http://dx.doi.org/10.22059/JRUR.2017.62673

doi: http://dx.doi.org/10.22059/JRUR.2017.62673

Received: 05 Jul. 2016
Accepted: 11 Dec. 2016

Key words:
Community-based management, Structural characteristics, Social network analysis, Social capital, Ali Abad Hashtsad Metri Village

ABSTRACT

Community-based management of rural communities is of high importance and priority, as it facilitates development transition period of a region. Accordingly, it is incumbent upon all beneficiaries to turn it into a reality. Reinforcement of social capital, especially its structural characteristics, entails more its tangible aspects and enables actors to communicate effectively with one another. Appraisal of structural characteristics of bonding and bridging social capital of rural microfund committees was carried out in the present study in an attempt to establish rural community-based management in Ali Abad Hashtsad Metri village as a part of the project of local communities empowerment. Trust and participation ties were investigated both prior and after project implementation by applying network analysis questionnaire and direct interviews. It was found out that network ties and social capital increased after project implementation. Once a project is accomplished, institutionalization, sustainability, trust and participation transfer within the network are enhanced. Thus, by further reinforcement of social capital through trust building and encouraging users to participate, the way is paved for community-based management.

Extended Abstract

1. Introduction

Socially-oriented management and sustainable development of rural areas are among priorities of the country that facilitates, accelerates, and decrease the troubles of transitional period of the development. This method of management includes sustainable development tools and capacity building activities in different levels, especially bottom-up ones. It also includes participatory monitoring and evaluation activities.

Today, many rural development projects are done in different fields, especially on the environment and resources, by local people through their local structures. In this approach, both people and government are providers and decision makers. Under the scheme of local community-based management, multivariate processes are developed and representatives of the groups are actively interacting. These interactions are based on cooperation of the members of the local community. Therefore, all stakeholders should engage in this process. However, participation

** Corresponding Author:*
Mahdi Ghorbani, PhD
Address: Department of Reclamation of Arid and Mountainous Regions, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Tehran, Iran.
Tel: +98 (912) 7695257
E-mail: mehghorbani@ut.ac.ir

won't be achieved unless the social capital is realized, and social capital won't be realized without the trust and ties among the actors. Social capital is a trust which enables actors to effectively relate with each other and finally group targets. Social capital is a platform for human, economic, and physical resources and its lack will result in decreasing efficiency of other resources. Moreover, without social capital, cultural and economic development will be very difficult. As a result, trust and collaboration are two main dimensions of social capital for gaining socially-oriented management. To put it in a different way, social capital or the economic and human capital can be accounted as the main parts of national wealth suitable for exploitation of human and physical capital and a way to achieve success.

In this research, structural characteristics of social capital are mainly discussed that includes more visible aspects. These aspects will create horizontal and vertical relations and will improve social capital. It is possible to evaluate social capital at two different dimensions (in-group and out-group). In-group social capital only links the same groups and out-group social capital joins different social groups and has a positive impact on social and capital growth.

2. Methodology

In this study, analysis and assessment of social capital characteristics are carried out using in-group and out-group dimensions among members of rural microfunds and toward gaining socially-oriented rural management in Ali Abad Hashtsad Metri Village, Rigan District, Kerman Province and under Rehabilitation of Forest Landscapes and Degraded Land (RFLDL) project. A total of 66 people in 8 rural microfunds were selected. A social network questionnaire was designed and through direct observation and interviews were completed. In this research, all networks for study community with all members were investigated. Finally, the obtained data were fed into UCINET 6.507 and by using social network analysis, all indices were highlighted. With respect to research aims and scopes, social capital is discoverable if mutual relations are addressed and judging it only based on density index is not true. Therefore, social analysis will investigate density, reciprocity, and transitivity of social capital at the same time. In this research, trust and collaboration links are investigated using different indices and at two different time periods (before and after the project).

3. Results

The results from major indices showed that cohesion or closeness of the network during two periods of monitoring, before and after the project, and in two dimensions had impressive incensement. Therefore, it has affected social capital of actors. The results also revealed that during the implementation of the project, trust and collaboration among stakeholders had improved and sustainability and structural balance increased. Investigation of mean indicator of geodesic distance demonstrated an increment in transition speed of trust and collaboration between stakeholders in the study area.

Finally, the study results show that social capital has increased inside and outside the group of local stakeholders and improves trust and collaboration in the society actors. It also increases the resilience and stability of the society, so that the community-based management had a full positive and successful upswing in the region.

4. Discussion

This to conclude that RFLDL project with creation of an appropriate atmosphere for improvement of collaborative manner and cooperation among actors and increasing of relations among them and improvement of cohesion and efficiency of team working will result in social capital improvement among the stakeholders and this will lead to trust building and tendency of stakeholders to cooperate and finally will end up in the success of socially-oriented management.

5. Conclusion

Once a project is accomplished, institutionalization, sustainability, trust and participation transfer within the network are enhanced. Thus, by further reinforcement of social capital through trust building and encouraging users to participate, the way is paved for community-based management.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

تحلیل خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی در استقرار مدیریت اجتماع‌محور روستایی (مورد مطالعه: شهرستان ریگان، استان کرمان)

*مهدی قربانی[۱]، ساره راسخی[۲]، آزاد کرمی[۳]

۱- دانشیار، گروه مهندسی احیای مناطق خشک و کوهستانی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۲- دکترا، گروه مرتع‌داری، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مهندسی احیای مناطق خشک و کوهستانی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۵ تیر ۱۳۹۵
تاریخ پذیرش: ۲۱ آذر ۱۳۹۵

چکیده

مدیریت اجتماع محور جوامع روستایی یکی از موضوعات مهم و در اولویت کشور است که باعث تسهیل و کاهش هزینه دورهٔ گذار توسعه در یک منطقه می‌شود. بر همین اساس ضروری است تمامی مسئولان مربوطه برای دستیابی به این مهم در تعامل باشند. در این میان تقویت سرمایه اجتماعی و به ویژه خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی که شامل جنبه‌های قابل لمس‌تر مفهوم سرمایه اجتماعی است، کنشگران را قادر به ارتباط مؤثر با یکدیگر می‌کند. در این مقاله، ارزیابی خصوصیت ساختاری سرمایه اجتماعی در دو بعد درون و برون‌گروهی در میان اعضای کمیته‌های خرد روستایی، برای استقرار مدیریت اجتماع‌محور روستایی در روستای علی‌آباد هشتصدمتری که تحت پوشش پروژهٔ توانمندسازی جوامع محلی است، صورت گرفته است. در این تحقیق با استفاده از پرسش‌نامه تحلیل شبکه و مصاحبه مستقیم، پیوندهای اعتماد و مشارکت در دو بازه زمانی قبل و بعد از اجرای پروژه بررسی شد. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که میزان بسته بودن شبکه و در نتیجه آن سرمایه اجتماعی طی دو مرحله پایش، در دو بعد بررسی‌شده با افزایش همراه بود. همچنین نتایج حاکی از افزایش میزان نهادینه شدن، پایداری و سرعت انتقال اعتماد و مشارکت در شبکه بعد از اجرای پروژه بود. بر این اساس می‌توان بیان کرد که اجرای این پروژه با تقویت هرچه بیشتر سرمایه اجتماعی ضمن اعتمادسازی در شبکه و ایجاد تمایل در بهره‌برداران به منظور مشارکت، زمینه‌های لازم برای توفیق هرگونه فعالیت مدیریتی جامعه‌محور را فراهم کرده است.

کلیدواژه‌ها:
مدیریت اجتماع محور، خصوصیات ساختاری، تحلیل شبکه، سرمایه اجتماعی، روستای علی‌آباد هشتصدمتری

مقدمه

مدیریت جامع و مبتنی بر توسعه پایدار جوامع روستایی امروزه یکی از موضوعات مهم و در اولویت کشور محسوب می‌شود. امروزه بیشتر صاحب‌نظران توسعه به ویژه توسعه روستایی در برنامه‌ریزی و مدیریت به نظریه شراکت معتقدند. جان ترنر، در نظریه شراکت بیان می‌کند که به جای اینکه دولت یا مردم فراهم کننده یا تصمیم‌گیرنده باشند، هر دو با هم این وظیفه را انجام می دهند. در این راستا رویکردی نوین برای مدیریت هرچه بهتر این عرصه‌ها، با عنوان رویکرد جامعه‌محور مطرح و عنوان شد که در برنامه‌ریزی توسعه پایدار، رویکردی مبتنی بر نظام محلی ضروری است.

مهاندرا و شارما این رویکرد را بهترین رهیافت برای بهره‌گیری از توانمندی‌های مردم در فرایند توسعه پایدار روستایی دانسته‌اند و آن را رهیافتی مناسب برای پوشش دادن مشارکت و توانایی‌های جوامع محلی در فرایند تصمیم‌گیری جامع و شفاف خودمحور می‌نامند (Rashidpoor, 2010). سرمایه اجتماعی، در واقع همان هنجارها و اعتمادی است که مشارکت‌کنندگان را قادر می‌سازد تا به طور مؤثرتری با یکدیگر کنش داشته باشند و اهداف مشترک خود را پیگیری کنند (Putnam, 2000).

در این میان خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی شامل جنبه‌های قابل رؤیت و قابل لمس‌تر مفهوم سرمایه اجتماعی است. جنبه ساختاری باعث ایجاد روابط افقی و عمودی در جامعه می‌شود و از این طریق سرمایه اجتماعی کل جامعه را تقویت می‌کند. سرمایه اجتماعی را می‌توان در دو بعد مختلف درون و برون‌گروهی ارزیابی کرد. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تنها گروه‌های همجنس را پیوند می‌زند و سرمایه برون‌گروهی به عنوان پل ارتباطی گروه‌های اجتماعی گوناگون تعریف شده است و اثر مثبتی بر رشد و سرمایه اجتماعی دارد. در بررسی سرمایه اجتماعی مشارکت و اعتماد دو بُعد مهم و اساسی هستند که در تعاملی دوسویه و داده و ستانده به یکدیگر سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهند (Bodin & Prell, 2011). در این راستا اعتماد به عنوان یکی از ارکان سرمایه اجتماعی به منزله نقطه آغاز مشارکت

* نویسنده مسئول:
دکتر مهدی قربانی
نشانی: تهران، دانشگاه تهران، دانشکده منابع طبیعی، گروه مهندسی احیای مناطق خشک و کوهستانی.
تلفن: ۷۶۹۵۲۵۷ (۹۱۲) ۹۸+
پست الکترونیکی: mehghorbani@ut.ac.ir

و تسهیل کننده فرایند مشارکت مطرح می‌شود. زیادبودن میزان اعتماد به یکدیگر به افزایش مشارکت و همکاری آنان منجر می‌شود و هرچه شبکه‌های اجتماعی در جامعه‌ای گسترده باشد، سرمایه اجتماعی غنی‌تر است و کارایی پروژه‌ها و اقدامات افزایش می‌یابد (Alipour, Zahedi, & Shiani, 2009). شیروانیان و نجفی (۲۰۱۱) بر این عقیده‌اند که گروه‌های توسعه روستایی از جمله راهکارهای افزایش تقویت اعتماد و مشارکت در بین افراد و ارتقای سرمایه اجتماعی است، به طوری که سرمایه اجتماعی در قالب تشکل‌های محلی قادر به کاهش فقر و افزایش رفاه جامعه است.

بر این اساس می‌توان عنوان کرد که تقویت خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی یکی از ارکان اساسی در پیشرفت و توسعه پایدار به ویژه در جوامع محلی و سنتی محسوب می‌شود، اما در مکانیزم عملی تا کنون کمتر به این مهم به عنوان راهکار عملی و موثر پرداخته می‌شود (Azkia & Imani, 2015). بنابراین نظر به اهمیت و نقش سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی در تقویت و استقرار مدیریت اجتماع‌محور و مبتنی بر توسعه پایدار محلی، هر دو نوع سرمایه اجتماعی در قالب پیوندهای اجتماعی از جمله پیوندهای اعتماد و مشارکت مرتبط با فرایند توسعه روستایی بررسی شده‌اند. در این مقاله به تحلیل خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی از روش تحلیل شبکه‌ای در دو مرحله پایش قبل و بعد از اجرای پروژه بین‌المللی RFLDL و در راستای سنجش عملکرد و میزان تأثیرگذاری پروژه مذکور در روستای علی‌آباد هشتصدمتری از توابع شهرستان ریگان استان کرمان پرداخته شده است.

مروری بر ادبیات موضوع

از میان انبوه روش‌های مدیریت، مدیریت اجتماع‌محور یکی از رویکردهای نسبتاً جدید مدیریت است. مدیریت مبتنی بر جامعه محلی ابزاری است برای ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جامعه محلی، بهبود مشارکت مردم و ضمانت اجرایی پروژه‌ها و سازمان‌دهی نهادهای محلی که با هدف پذیرش و رفع نیازهای جوامع روستایی برای توسعه اقتصادی‌اجتماعی و حفاظت از منابع تولید استفاده می‌شود (Chilima, Nkhoma, Charul, & Mulwafu, 2002). در این میان آنچه زمینه‌ساز شکل‌گیری مدیریتی مبتنی بر اجتماع و افزایش مشارکت ذی‌نفعان می‌شود، میزان سرمایه اجتماعی موجود در جامعه موردبررسی است (Feizi, Kavosi, & Alinajafi, 2010). به این ترتیب می‌توان عنوان کرد که نظام مدیریت مشارکتی و اجتماع‌محور یکی از نظام‌های مدیریتی مطلوب و کارآمد و پویاست که نقش مهمی در توسعه منابع انسانی و در نتیجه در فرایند توسعه روستایی و به تبع آن ملی دارد. همان‌گونه که اشاره شد، از مزایای سرمایه اجتماعی این است که باعث افزایش ارتباطات متقابل و اعتماد و صمیمیت و مشارکت بین افراد می‌شود. بنابراین با توجه به اینکه مدیریت مشارکتی یا اجتماع‌محور، مشارکت همه افراد در تصمیم‌گیری‌هاست، می‌توان با افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه مورد بررسی، اعتماد افراد را برای مشارکت در کارها جلب کرد و در نهایت باعث افزایش میزان مدیریت مشارکتی در منطقه مذکور شد (Haghayegh & Arkian, 2005). به طور کلی سرمایه اجتماعی یا بعد معنوی اجتماع از طریق تشویق افراد به «همکاری» و «مشارکت» در تعاملات اجتماعی، ضمن آنکه می‌تواند به حل میزان بیشتری از معضلات موجود در آن اجتماع فائق آید و حرکت به سوی رشد و توسعه شتابان اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و غیره را امکان‌پذیر کند، زمینه‌ساز و پایه شکل‌گیری مدیریت اجتماع‌محور یا مشارکتی نیز هست. همچنین سرمایه اجتماعی دو وجه دارد: سرمایه اجتماعی درون‌گروهی[1] و سرمایه اجتماعی برون‌گروهی[2]. پاتنام[3] (۲۰۰۰) سرمایه اجتماعی برون‌گروهی را پل ارتباطی گروه‌های اجتماعی گوناگون تعریف می‌کند، در حالی که سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تنها گروه‌های هم جنس را پیوند می‌زند. استدلال مقاله حاضر مبتنی بر نظریه بارت[4] (۲۰۰۰) به نقل از (Bodin & Prell, 2011) عنوان می‌کند که «سرمایه اجتماعی به عنوان میزان بسته بودن شبکه[5]» و «سرمایه اجتماعی به عنوان منفذهای ساختاری» است که منطبق بر میزان پیوندهای درون‌گروهی در مقابل پیوندهای برون‌گروهی است (Woolcock, M., & Narayan, 2000). به این ترتیب میزان بسته بودن شبکه هم‌ارز با میزان انسجام یعنی ساختار درونی شبکه و پیوندهای درون‌گروهی است، ولی استدلال منفذهای ساختاری بر اهمیت پیوندهای برون‌گروهی که شبکه های مختلف را به یکدیگر وصل می‌کنند، تأکید می‌کند.

دیدگاه نخست در مورد سرمایه اجتماعی، به عنوان بسته بودن شبکه، بر مزیت ساختارهایی با ارتباطات خوب تأکید می‌کند، یعنی ساختارهایی که درون آن‌ها کنشگران یا مستقیماً ارتباطات متعدد و قوی دارند یا غیرمستقیم و از طریق واحد هماهنگ‌سازی، ارتباط دارند (Bodin & Prell, 2011). دیدگاه دوم درباره سرمایه اجتماعی بر اهمیت کانال‌های ارتباطی برون‌گروهی برای بسیج‌کردن منابع جدید و متنوع در فرایندهای مدیریت تأکید دارد. در این دیدگاه، جریان منابع با پیوندهایی تأمین می‌شود که بین منافذ ساختاری در خارج از یک زیرگروه را پل می‌زنند و کنشگرانی را که با یکدیگر ارتباطی نداشتند یا ارتباطات پراکنده‌ای داشتند، متصل می‌کنند. از این رو می‌توان استدلال کرد که در نهایت با افزایش میزان بسته‌بودن شبکه و میزان روابط برون‌گروهی می‌توان انتظار داشت دانش مبتنی بر مذاکره در راستای استقرار مدیریت مشارکتی روستایی تحقق یابد (Bodin & Prell, 2011). در این راستا اعتماد یکی از مقولات و عناصر بنیادین در برقراری تعامل اجتماعی و یکی از ابعادی است

1. Bonding social capital
2. Bridging social capital
3. Putnam
4. Burt
5. Network closure

که ما را در تبیین بهتر سرمایه اجتماعی یاری می‌رساند. اعتماد در روابط بین شخصی عامل مهمی در پیشرفت جامعه و لازمه شکل‌گیری پیوندها و معاهدات اجتماعی است. اعتماد ایجادکننده تعادل و همیاری است و فقط در این حالت است که در عین وجود تفاوت‌ها قادر به حل مشکلات و انجام تعهدات اجتماعی می‌شود (Fukuyama, 1995).

بر این اساس اعتماد از جنبه‌های مهم روابط انسانی و اجتماعی در میان افراد، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی است و زمینه‌ساز همکاری میان افراد است که با تسهیل تعاملات اجتماعی، نقش مهمی را در ایجاد نظم و همبستگی اجتماعی و نیز حفظ آن‌ها بر عهده دارد (Sztompka, 2000). مشارکت همچنین از دیگر ارکان اساسی در توسعه پایدار و با مفهوم، حضور و دخالت آگاهانه، داوطلبانه، خلاق و متعهدانه افراد و اقشار مختلف جامعه در تمامی فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه است (Gholamrezaei, Mosavi, & Rahimian, 2012). اصولاً مشارکت تحقق نمی‌یابد، مگر با وجود تحقق مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و سرمایه اجتماعی تحقق نمی‌یابد، مگر با تجلی شاخص‌هایی همچون اعتماد و پیوندهای میان کنشگران (Mousavi, 2006). به عبارتی دیگر مشارکت سازوکاری برای بقا، توسعه و تعالی نظام اجتماعی است و مشارکت فعال جوامع محلی زمینه تلفیق و پیوندزدن فعالیت‌های مدیریت منابع طبیعی با برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی آنان را فراهم خواهد ساخت که این خود باعث پایداری بلندمدت منابع طبیعی و تبدیل مدیریت حفاظتی به مدیریت مشارکتی خواهد شد (Shafiei, Abdolhoseini, Yari, Kargar, & Pouyafar, 2013).

روش‌شناسی تحقیق

منطقه مورد مطالعه

در راستای پیشبرد اهداف این تحقیق، به ارزیابی اجتماعی روستای علی‌آباد هشتصدمتری از توابع شهرستان ریگان در استان کرمان پرداخته شد. روستای علی‌آباد هشتصدمتری واقع در شرق شهرستان ریگان ۶۲۹۱ نفر جمعیت در قالب ۷۴ خانوار دارد. میزان بارندگی در منطقه مطالعه‌شده ۴۸ میلی‌متر و آب‌وهوای آنجا گرم‌وخشک بیابانی است. عمده ساکنان روستا به دامداری و کشاورزی مشغولند.

معرفی پروژه بین‌المللی RFLDL

پروژه احیای اراضی جنگلی و تخریب‌یافته با تأکید ویژه بر اراضی حساس به فرسایش بادی و خاک‌های شور (RFLDL)[6] اقدامی مشترک بین سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور (FRWO) به عنوان نماینده دولت جمهوری اسلامی ایران، تسهیلات جهانی زیست‌محیطی (GEF) و سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد (FAO) است که از کوشش‌های دولت جمهوری اسلامی ایران در توسعه و اجرای رویکردهای توسعه پایدار محیط زیست مناطق خشک و نیمه‌خشک کشور از طریق اجرای طرح‌های مدیریت پایدار یکپارچه و مشارکتی سرزمین و جنگل (SLFM) حمایت می‌کند. مدت اجرای این پروژه پنج سال (۱۳۹۵-۱۳۹۰) بوده است که از مرداد ماه ۱۳۹۰ در پایلوت ریگان در حال اجراست. همچنین فاز دیگر این پروژه به صورت هم‌زمان در شهرستان سرایان خراسان جنوبی آغاز به فعالیت کرده است. دست‌اندرکاران و ذی‌نفعان اصلی این پروژه جوامع محلی ساکن منطقه پایلوت هستند که در اجرا و برنامه‌ریزی اقدامات یکپارچه مشارکتی مدیریت پایدار سرزمین و جنگل در سطح روستاها و حوزه‌های آبخیز به منظور پرداختن به چالش‌های تخریب سرزمین، جنگل‌زدایی و کاهش تنوع زیستی مشارکت می‌کنند. به بیانی دیگر این پروژه مردم را در محور اجرای برنامه‌های خود قرار می‌دهد و خدمات حاصل از اکوسیستم را به عنوان مسئله‌ای کلیدی در بهبود وضعیت معیشت مردم مدنظر قرار می دهد. (Ghorbani, 2015b).

روش تحقیق

در راستای سنجش و ارزیابی خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی شبکه ذی‌نفعان محلی مرتبط با پروژه RFLDL، در دو بازه زمانی قبل و بعد از اجرای پروژه از روش تحلیل شبکه‌ای بهره برده شد. به این ترتیب با استفاده از شیوه‌های پیمایشی، ابتدا گروه‌های هدف شامل افراد در هر گروه و کمیته خردتوسعه روستای علی‌آباد هشتصدمتری شناسایی شدند. در این تحقیق در دو سطح شبکه روابط بررسی شده است؛ در سطح اول روابط ذی‌نفعان محلی در داخل هر زیر گروه یا کمیته های خردتوسعه روستایی و در سطح دوم روابط بین سرگروه ها با یکدیگر. در حالت اول تأکید بر خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و در حالت دوم تحلیل خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی برون‌گروهی مدنظر قرار گرفته است. تعداد افراد پرسش‌شونده در این تحقیق ۶۶ نفر در قالب ۸ گروه خردتوسعه روستایی است. بر این اساس پرسش‌نامه تحلیل شبکه‌ای تدوین و از طریق مشاهده مستقیم و مصاحبه با هریک از افراد تکمیل شد. در این تحقیق روش شبکه کامل برای انتخاب جامعه آماری در نظر گرفته شده است که کل اعضای شبکه را بررسی می‌کند. در نهایت داده‌های جمع‌آوری‌شده در نرم‌افزار UCINET ۶/۵۰۷ وارد شد و با روش تحلیل شبکه اجتماعی شاخص‌های مدنظر تحلیل شد.

روش تحلیل شبکه

در علوم اجتماعی، رویکرد ساختاری که مبتنی بر مطالعه کنش‌های متقابل میان کنشگران اجتماعی است، تحلیل

6. Rehabilitation Forest Landscape Degraded Land

شبکه اجتماعی (SNA)[7]، نام دارد. روش تحلیل شبکه‌ای بر اساس معیارها و شاخص‌های کمی قادر است روابط اجتماعی و تبادلات اقتصادیبین افراد را در قالب ساختاری شبکه‌ای دیداری کند که این مهم مدیران و برنامه‌ریزان را در تحلیل ذی‌نفعان و تصمیم‌گیری بهینه در راستای توانمندشدن جامعه محلی یاری می‌کند. ملاک تعیین معیارها و شاخص‌ها سند برنامه عمل پایش و ارزیابی شبکه‌های اجتماعی‌سیاستی در توانمندسازی جوامع محلی و مدیریت جامع سرزمین است (Ghorbani, 2015a). سرمایه اجتماعی به عنوان منافذ ساختاری شبکه تنها با فرض وجود دوسویگی[8] و روابط دوجانبه و متقابل قابل بررسی است و نباید آن را صرفاً از طریق ارزیابی شاخص تراکم[9] محض که پیوندهای اجتماعی را بدون در نظر گرفتن دوسویگی آن‌ها بررسی می‌کند، قضاوت کرد(Granovetter, 1973) . بنابراین در این تحقیق در قبل و بعد از اجرای پروژه این شاخص‌ها بررسی شده است که در ادامه به معرفی هر شاخص پرداخته شده است:

تراکم شبکه

تراکم در شبکه اطلاعاتی، به عنوان نسبت گره‌های اطلاعاتی موجود در شبکه، به تعداد حداکثر گره‌های ممکن تعریف می‌شود. تراکم بالای شبکه نشان‌دهنده میزان بالای انسجام در بین افراد است. همان‌گونه که پیش از این نیز اشاره شد، مطابق نظریه بارت (۲۰۰۰) میزان بسته‌بودن شبکه هم‌ارز با میزان انسجام یعنی ساختار درونی شبکه و پیوندهای درون‌گروهی است (Bodin & Prell, 2011).

دوسویگی پیوندها در شبکه

به منظور تعیین میزان پایداری شبکه روابط و میزان متقابل بودن پیوندهای اعتماد و مشارکت از این شاخص استفاده می‌شود. هرچه میزان این شاخص در شبکه روابط بیشتر باشد، نشان‌دهنده بالابودن میزان روابط متقابل سازنده بین افراد حاضر در شبکه است و پایداری شبکه روابط را تضمین می‌کند. در این تحقیق این شاخص در سطح کل شبکه اندازه‌گیری شده است.

انتقال‌یافتگی[10] پیوندها در شبکه

این شاخص از به اشتراک‌گذاری پیوندها بین سه فرد که یکی از آن‌ها پل ارتباطی بین دو فرد دیگر است، حاصل می‌شود. هرچه تعداد افراد انتقال‌دهنده پیوندها بیشتر باشد، میزان این شاخص بالاتر است و در نتیجه پایداری و دوام روابط را در بین کنشگران به دنبال دارد.

7. Social Network Analysis
8. Reciprocity
9. Density
10. Transitivity

کوتاه‌ترین فاصله[11] میان دو کنشگر (میانگین فاصله ژئودزیک)

این شاخص نشان‌دهنده میزان کوتاهترین مسیر در بین دو جفت کنشگر بر اساس پیوندهای اعتماد و مشارکت است. هرچه میزان این شاخص کمتر باشد، سرعت گردش و پخش اعتماد و پیوندهای مشارکتی در بین افراد و میزان اتحاد و یگانگی در جامعه بیشتر می‌شود، بنابراین زمان کمتری برای اعتمادسازی در شبکه مورد نیاز است و هماهنگ ساختن افراد در شبکه برای اجرای مدیریت مشارکتی با زمان کمتری روبه‌رو خواهد بود.

یافته‌ها

تحلیل ساختاری پیوندهای اعتماد و مشارکت در بین گروه‌های کمیته خرد توسعه روستای علی‌آباد در سطح کلان

برای بررسی شاخص‌های مختلف تحلیل شبکه‌ای در سطح زیرگروه‌های روستا، هر یک از هشت گروه به عنوان شبکه کاملی در نظر گرفته شده است.

میزان بسته‌بودن شبکه؛ شاخص تراکم و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بین زیرگروه‌های روستای هدف در دو مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه RFLDL

نتایج به‌دست‌آمده از شاخص تراکم نشان از آن دارد که در مرحله قبل از اجرای پروژه در ارتباط با پیوند اعتماد، زیرگروه امام علی (ع) و یاس به ترتیب بیشترین میزان شاخص تراکم را در پیوندهای اعتماد و مشارکت به خود اختصاص داده‌اند و بیشترین میزان بسته‌بودن شبکه و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی را نیز در بین گروه‌های مختلف دارند. همچنین کمترین میزان بسته‌بودن شبکه، انسجام و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در این مرحله متعلق به گروه نرگس است. در مرحله بعد از اجرای پروژه نیز گروه‌های یاس و نرگس بیشترین میزان تراکم در هر دو پیوند اعتماد و مشارکت را دارند و به این ترتیب انسجام و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بیشتری در مقایسه با دیگر گروه‌های موجود در روستا دارند (جدول شماره ۱). به طور کلی میزان زیاد اعتماد و مشارکت در بین افراد منجر به تسهیل در به اشتراک‌گذاری منابع و تقویت روابط بین اعضای گروه می‌شود و نقش مؤثری در توسعه پایدار روستایی و اجرای موفق پروژه خواهد داشت. از این رو دستیابی این مهم در روستای علی‌آباد را می‌توان به برگزاری کارگاه‌های مشارکتی و برنامه‌های ترویجی و آموزشی در خلال اجرای پروژه و در راستای دستیابی به مدیریت پایدار سرزمین و توسعه پایدار روستایی نسبت داد.

11. Geodesic distance

جدول ۱. میزان شاخص تراکم در سطح زیرگروه‌های روستای علی‌آباد

گروه	نوع پیوند	تعداد افراد	تراکم (درصد)	
			مرحله قبل از اجرای پروژه	مرحله بعد از اجرای پروژه
علی آباد هشتصد متری (مرز اکولوژیک)				
هادی	اعتماد	۱۰	۷۳/۳	۸۳/۳
	مشارکت	۱۰	۷۲/۲	۸۲/۲
امام علی (ع)	اعتماد	۱۰	۹۱/۱	۱۰۰
	مشارکت	۱۰	۹۰	۹۷/۸
امام جواد (ع)	اعتماد	۹	۷۷/۸	۹۸/۶
	مشارکت	۹	۸۰/۶	۱۰۰
یاس	اعتماد	۹	۶۶/۷	۱۰۰
	مشارکت	۹	۹۸/۶	۱۰۰
مهدی	اعتماد	۸	۷۸/۶	۹۱/۱
	مشارکت	۸	۸۰/۴	۸۳/۹
محمد	اعتماد	۷	۸۵/۷	۸۸/۱
	مشارکت	۷	۶۴/۳	۹۰/۵
امام رضا (ع)	اعتماد	۹	۸۰/۶	۸۷/۵
	مشارکت	۹	۷۵	۸۸/۹
نرگس	اعتماد	۴	۶۶/۸	۱۰۰
	مشارکت	۴	۵۸/۳	۱۰۰

فصلنامه پژوهش های روستایی

میزان دوسویگی و انتقال‌یافتگی پیوندها بین زیرگروه‌های خرد توسعه روستای علی‌آباد

نتایج شاخص دوسویگی نشان می‌دهد که در مرحله قبل از اجرای پروژه گروه نرگس بیشترین و کمترین میزان شاخص دوسویگی را به ترتیب در دو پیوند اعتماد و مشارکت داشته است و همچنین گروه یاس بیشترین و کمترین میزان شاخص دوسویگی را به ترتیب در پیوندهای مشارکت و اعتماد دارد. وجود تفاوت معنادار میان اعتماد و مشارکت در این دو گروه چالش محسوب می‌شود که نیاز است با تقویت روابط متقابل در هر دو گروه همبستگی میان اعتماد و مشارکت را افزایش داد تا بتوان شاهد تحقق سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بالا در این دو گروه بود.

در مرحله بعد از اجرای پروژه دو گروه نرگس و یاس بیشترین شاخص دوسویگی پیوندها را در هر دو پیوند اعتماد و مشارکت به خود داشته است و با نهادینه شدن پیوندهای اعتماد و مشارکت در این دو گروه و پایبندی به سنت‌های محلی در بین تمام اعضا، شاهد گروهی منسجم با پایداری زیاد و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بسیار قوی خواهیم بود که با بسیج جامعه محلی و افزایش توانمندی اعضای گروه، تقویت تاب‌آوری در برابر تنش‌های محیطی و اجتماعی و در نهایت دستیابی به مدیریت مشارکتی روستایی را به دنبال خواهد داشت. در ادامه نتایج شاخص انتقال یافتگی نشان می‌دهد که گروه امام علی (ع) و گروه نرگس به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین میزان این شاخص را در مرحله قبل از اجرا پروژه دارند.

در مرحله بعد از اجرای پروژه همچنین دو گروه یاس و نرگس بیشترین میزان انتقال‌یافتگی را در هر دو پیوند اعتماد و مشارکت به خود اختصاص داده‌اند. این دو گروه در این مرحله شرایط بسیار مناسبی دارند، زیرا با توجه به میزان بالای تعادل و توازن، شبکه و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بسیار قوی مانع از شکنندگی پایداری روابط در برابر بحران‌های احتمالی خواهد شد. نتایج

جدول ۲. اندازه شاخص دوسویگی، انتقال‌یافتگی و میانگین فاصله ژئودزیک پیوندها در سطح زیرگروه‌های روستای علی‌آباد

گروه	نوع پیوند	تعداد افراد	دوسویگی		انتقال یافتگی		میانگین فاصله ژئودزیک	
			قبل از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه	بعد از اجرای پروژه
روستای علی‌آباد هشتصد متری (مرز اکولوژیک)								
هادی	اعتماد	۱۰	۶۰/۹۸	۶۶/۶۷	۵۲/۴۷	۶۵/۱۴	۱/۲۶	۱/۱۶
	مشارکت	۱۰	۵۸/۵۴	۶۸/۱۸	۵۰/۳۵	۶۱/۷۷	۱/۲۷	۱/۱۷
امام علی (ع)	اعتماد	۱۰	۸۶/۳۶	۱۰۰	۷۶/۵۴	۱۰۰	۱/۰۸	۱/۰۰
	مشارکت	۱۰	۸۴/۰۹	۹۵/۵۶	۷۶/۰۰	۹۳/۳۳	۱/۱۰	۱/۰۲
امام جواد (ع)	اعتماد	۹	۶۴/۷۱	۹۷/۲۲	۶۷/۴۸	۹۵/۸۳	۱/۱۲	۱/۰۱
	مشارکت	۹	۶۵/۷۱	۱۰۰	۷۰/۶۱	۱۰۰	۱/۰۹	۱/۰۰
یاس	اعتماد	۹	۴۵/۴۵	۱۰۰	۶۲/۵۰	۱۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰
	مشارکت	۹	۹۷/۲۲	۱۰۰	۹۵/۸۳	۱۰۰	۱/۰۱	۱/۰۰
مهدی	اعتماد	۸	۶۲/۹۶	۸۲/۱۴	۵۷/۱۴	۷۶/۳۶	۱/۲۱	۱/۰۸
	مشارکت	۸	۶۶/۶۷	۷۴/۰۷	۵۸/۲۷	۶۵/۶۹	۱/۱۹	۱/۱۶
محمد	اعتماد	۷	۷۱/۴۳	۷۶/۱۹	۷۰/۶۱	۷۰/۷۹	۱/۱۴	۱/۱۱
	مشارکت	۷	۵۰/۰۰	۸۰/۹۵	۴۲/۰۶	۷۷/۸۳	۱/۳۵	۱/۰۹
امام رضا (ع)	اعتماد	۹	۶۵/۷۱	۷۵/۰۰	۶۶/۹۷	۷۶/۷۷	۱/۱۹	۱/۱۲
	مشارکت	۹	۵۸/۸۲	۷۷/۷۸	۵۸/۲۷	۷۹/۱۴	۱/۲۵	۱/۱۱
نرگس	اعتماد	۴	۱۰۰	۱۰۰	۳۳/۳۳	۱۰۰	۱/۳۳	۱/۰۰
	مشارکت	۴	۴۰/۰۰	۱۰۰	۳۵/۷۱	۱۰۰	۱/۲۲	۱/۰۰

فصلنامه پژوهش های روستایی

همچنین نشان می‌دهد که گروه هادی (ع) کمترین میزان این شاخص را بر اساس پیوندهای اعتماد و مشارکت در مرحله بعد از اجرای طرح دارد. کمبود روابط سه‌گانه در بین افراد این گروه در مقایسه با سایر گروه‌ها شبکه‌ای شکننده و نامتعادل ایجاد کرده است که در برابر تنش‌ها و بحران‌های محیطی و اجتماعی متزلزل خواهد بود. به همین دلیل نیاز است که با رفع چالش‌های پیش‌روی این گروه و تقویت روح اعتماد و همکاری در میان اعضای آن پایداری و تعادل شبکه را افزایش داد.

میانگین فاصله ژئودزیک در پیوند اعتماد و مشارکت در بین زیرگروه‌های روستای علی‌آباد

نتایج جدول شماره ۲ حاکی از آن است که در مرحله قبل از اجرای پروژه کوتاه ترین فاصله بین دو کنشگر در پیوند اعتماد و مشارکت برای گروه یاس است. این نتیجه بیانگر اتحاد و یگانگی بسیار زیاد بین اعضای این گروه در مرحله قبل از اجرای پروژه است که باعث می‌شود افراد در این گروه‌ها با سرعت بیشتری به یکدیگر دسترسی داشته باشند. همچنین قبل از اجرای پروژه بیشترین میزان میانگین فاصله ژئودزیک در پیوند اعتماد و مشارکت به ترتیب متعلق به گروه نرگس و محمد است. این گروه‌ها در مرحله قبل از اجرا در مقایسه با دیگر گروه‌ها، بین اعضای خود کمترین اتحاد و یگانگی را داشتند و گردش اعتماد و مشارکت و هماهنگی در راستای مدیریت پایدار و مشارکتی بین آنان با سرعت بسیار کمتری صورت می‌گیرد. بعد از اجرای پروژه در این روستا و با افزایش روابط بین اعضای گروه‌ها، میزان میانگین فاصله ژئودزیک نیز کاهش یافته است و افراد یگانگی و اتحاد بیشتری نسبت به قبل از اجرا پیدا کرده‌اند و در نتیجه با سرعت بیشتری به یکدیگر دسترسی خواهند داشت. گروه‌های امام علی (ع)، امام جواد (ع)، یاس و نرگس کوتاه‌ترین فاصله بین دو کنشگر در مرحله بعد از اجرا در پیوند اعتماد و مشارکت را به خود

جدول ۳. میزان شاخص تراکم در بین سر گروه‌های روستای علی‌آباد

مرز اکولوژیک	پیوند	تراکم قبل از اجرای پروژه	تراکم بعد از اجرای پروژه
روستای علی‌آباد هشتصد متری	اعتماد	۶۶/۱	۷۸/۶
	مشارکت	۵۷/۱	۶۷/۹

فصلنامه پژوهش های روستایی

اختصاص داده‌اند. در نتیجه بعد از اجرای پروژه زمان کمتری برای هماهنگ ساختن افراد در این گروه‌ها برای مدیریت منبع مشخصی صرف می‌شود و در نهایت اعتمادسازی و فعالیت‌های جمعی در این چهار گروه سریع‌تر از سایر گروه‌ها اتفاق خواهد افتاد.

تحلیل ساختاری پیوندهای اعتماد و مشارکت در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد در سطح کلان

در این بخش به بررسی در راستای بررسی روابط بین‌گروهی در روستای علی‌آباد هشتصد متری به بررسی روابط بین سرگروه‌های کمیته خرد توسعه روستای علی‌آباد در دو مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه پرداخته شد.

میزان بسته‌بودن شبکه؛ شاخص تراکم و سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد

بر اساس نتایج جدول شماره ۳ میزان تراکم در پیوند اعتماد در بین سرگروه‌های این روستا طی دو مرحله پایش با حدود ۱۲/۵ درصد افزایش در حد بالاست. همچنین اندازه شاخص تراکم در پیوند مشارکت در میان سرگروه‌ها در مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه با افزایشی ۱۰/۸ درصدی همراه بوده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شاخص تراکم در پیوندهای مختلف در مرحله بعد از اجرای پروژه در مقایسه با قبل از اجرای آن افزایش یافته است و بر این اساس بر میزان بسته‌بودن شبکه و میزان روابط برون‌گروهی طی اجرای پروژه افزوده شده است. در واقع می‌توان استدلال کرد که اجرای پروژه در این روستا توانسته است با اعتمادسازی و ایجاد بستر مناسب برای مشارکت و همکاری بین سرگروه‌های کمیته توسعه روستایی تسهیل در به اشتراک‌گذاری اطلاعات و منابع و به دنبال آن افزایش انسجام اجتماعی و سرمایه اجتماعی برون‌گروهی را به دنبال داشته باشد و در نهایت نیز در تحقق مدیریت مشارکتی روستایی مؤثر واقع شود.

میزان دوسویگی و انتقال‌یافتگی پیوندها در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد

مطابق نتایج به‌دست‌آمده در جدول شماره ۴ در مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه میزان شاخص دوسویگی و انتقال یافتگی در پیوند اعتماد و مشارکت هر دو در حد متوسط ارزیابی می‌شود. همچنین در مرحله بعد از اجرا میزان هر دو پیوند بر اساس شاخص‌های دوسویگی و انتقال‌یافتگی افزایش یافته است که این نشان از افزایش تعاملات دوسویه و روابط سه‌گانه برون‌گروهی میان کنشگران دارد و منجر به افزایش پایداری شبکه، نهادینه‌شدن پیوندهای اعتماد و مشاکت بین سرگروه‌ها و در نتیجه پایداری، توازن و تعادل شبکه شده است. بدیهی است که با افزایش اعتماد و مشارکت متقابل، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی نیز در بین سرگروه‌ها ارتقا یافته است و بنابراین می‌توان بیان کرد که اجرای پروژه با تأثیر مثبت خود در جهت افزایش روابط متقابل و مثلثی و نهادینه‌کردن روح اعتماد و همکاری در میان سرگروه‌های کمیته خرد توسعه روستایی به عنوان رهبران این کمیته و افزایش پایبندی آن‌ها به عرف‌های محلی، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی عمل کرده است. به این ترتیب شبکه در مقابل تغییرات و تنش‌های پیش‌رو در راستای توسعه پایدار روستایی پایدارتر خواهد بود و تاب‌آوری آن در برابر تغییرات افزایش خواهد یافت و لذا احتمال موفقیت پروژه افزایش می‌یابد.

میانگین فاصله ژئودزیک در پیوند اعتماد و مشارکت در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد هشتصدمتری

بر اساس جدول شماره ۵، میانگین فاصله ژئودزیک در میان

جدول ۴. میزان شاخص دو سویگی و انتقال‌یافتگی پیوندها در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد

مرز اکولوژیک	نوع پیوند	مرحله قبل از اجرای پروژه		مرحله بعد از اجرای پروژه	
		دوسویگی(درصد)	انتقال‌یافتگی (درصد)	دوسویگی(درصد)	انتقال‌یافتگی (درصد)
روستای علی‌آباد هشتصد متری	اعتماد	۴۸	۴۸	۶۲/۹۶	۵۷/۲۴
	مشارکت	۴۵/۴۵	۴۳/۰۸	۵۲	۵۲/۰۲

فصلنامه پژوهش های روستایی

جدول ۵. میانگین فاصله ژئودزیک در بین سر گروه‌های روستای علی‌آباد هشتصد متری

مرز اکولوژیک	پیوند	میانگین فاصله ژئودزیک	
		قبل از اجرای پروژه	بعد از اجرای پروژه
روستای علی‌آباد هشتصد متری	اعتماد	۱/۳۴	۱/۲۱
	مشارکت	۱/۴۹	۱/۲۲

فصلنامه پژوهش های روستایی

سرگروه‌های روستای علی‌آباد هشتصد متری در پیوند اعتماد و مشارکت به ترتیب به میزان ۰/۱۲ و ۱/۲۲ کاهش یافته است. این بدان معناست که افراد در زمان کوتاه‌تری با یکدیگر ارتباط و تعامل برقرار خواهند کرد. همچنین سرعت گردش اعتماد و مشارکت در بین آن‌ها بالاست. بنابراین می‌توان بیان کرد که با اجرای پروژه و انجام فعالیت‌های مشارکتی در راستای توسعه پایدار روستایی، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در بین سرگروه‌ها افزایش یافته و اتحاد و یگانگی بین سرگروه‌ها زیاد شده است و با افزایش خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی، میزان تاب‌آوری جامعه محلی در این روستا افزایش خواهد یافت و توانمندسازی اجتماعی و مدیریت مشارکتی با سرعت بیشتری محقق خواهد شد.

بحث و نتیجه‌گیری

مدیریت جامع و مبتنی بر توسعه پایدار جوامع روستایی امروزه یکی از موضوعات مهم و در اولویت کشور محسوب می‌شود. یکی از رویکردهای استفاده‌شده برای مدیریت هرچه بهتر این عرصه‌ها، رویکرد جامعه‌محور است(Azkia & Imani, 2015) . طی چندین دهه گذشته، الگوی مدیریتی حاکم بر کشورهای درحال‌توسعه به ویژه کشور ما، تمرکزگرا بوده است. ولی امروزه تغییر نگرش برنامه‌ریزان منجربه تحول عظیمی در روند مدیریت روستایی و استفاده از نیروهای مردمی در فرایند تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی روستایی شده است (Eftekhari, Sojasi Ghidari, & Einali, 2007). در این راستا اندیشمندان معتقدند که در صورت فقدان سرمایه اجتماعی در جوامع، مشارکت مردمی و از پایین به بالا هیچ شانسی برای موفقیت ندارد. استدلال برخی اندیشمندان به این صورت است که سرمایه اجتماعی از طریق گسترش روابط اعتمادآمیز در میان بهره‌برداران می‌تواند باعث کاهش هزینه‌های مشارکت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شود(Ripperger, 1998) مسئله‌ای که امروزه بسیاری از پژوهشگران روستایی کشور بر آن تأکید می‌کنند، این است که سطح مشارکت‌های روستاییان بنا به وجود عوامل متفاوت در فرایند مدیریت روستایی کشور بسیار کم است (Darban Astaneh, 2005; Abdollahyan, Shariati, & Shooshtarizadeh, 2006). از جمله مهم‌ترین چالش‌ها در این راستا، توجه‌نکردن به سرمایه اجتماعی و به ویژه خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی روستاییان است. جنبه ساختاری سرمایه اجتماعی سبب‌ساز شکل‌گیری روابط افقی و عمودی در جامعه می‌شود و از این طریق سرمایه اجتماعی کل جامعه را تقویت می‌کند. بنابراین شناخت این جنبه از سرمایه اجتماعی قطعاً روند برنامه‌ریزی برای توسعه و مدیریت مشارکتی روستایی را برای متخصصان مربوطه تسهیل می‌کند و مشارکت روستاییان را در اجرای بهتر برنامه به همراه دارد (Salmani, Taghipoor, Ra-mezanzadeh Lesbooei, & JaliliParvaneh, 2008).

بر این اساس نتایج حاصل از بررسی شاخص تراکم در سطح گروه های خرد توسعه روستایی نشان از آن داشت که در سطح زیر گروه‌ها در این روستا میانگین شاخص تراکم در پیوندهای اعتماد و مشارکت در دو مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه حدود ۱۵ درصد افزایش داشته‌اند. همچنین بررسی این شاخص در شبکه سرگروه ها حاکی از آن بود که این شاخص با ارتقایی ۱۲/۵ و ۱۱ درصدی به ترتیب در پیوندهای اعتماد و مشارکت همراه بوده است که نشان از بهبود انسجام برون‌گروهی و بیشترشدن بسته‌بودن شبکه در هر دو پیوند اعتماد و مشارکت است. به طور کلی نتایج نشان‌دهنده افزایش تراکم در دو سطح مورد بررسی داردکه افزایش انسجام یا بسته بودن شبکه و درنتیجه آن سرمایه اجتماعی را به دنبال دارد. بدیهی است با افزایش و بهبود میزان سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در پیوندهای اعتماد و مشارکت بر میزان تعاملات درون‌گروهی و برون‌گروهی کنشگران افزوده می‌شود و نهایتاً با افزایش تعاملات و ارتباطات میان کنشگران و به ویژه ارتباطات پلی و برون‌گروهی و بهبود سرمایه اجتماعی مدیریت مشارکتی روستایی با توفیق بالاتری توأم می‌شود.

قربانی (۲۰۱۲) در این راستا عنوان می‌کند که زیادبودن میزان اعتماد و مشارکت در میان بهره‌برداران باعث خواهد شد میزان تراکم و میزان بسته بودن شبکه افزایش یابد و سرمایه اجتماعی در میان ذی‌نفعان محلی با سرعت بیشتری تحقق یابد. بررسی دو شاخص دوسویگی و انتقال‌یافتگی همچنین در شبکه ذی‌نفعان محلی نشان می‌دهدکه میزان نهادینه‌شدن پیوندها طی دو مرحله پایش بر اساس پیوند اعتماد و مشارکت به ترتیب با ۱۷/۴۵ و۲۱/۹۳ درصد افزایش در سطح زیر گروه‌ها و ۱۵ و ۶/۵ درصد افزایش در شبکه سرگروه‌ها همراه بوده است. همچنین بررسی میزان شاخص انتقال‌یافتگی نشان از آن دارد که تعادل شبکه طی دو مرحله سنجش با حدود ۲۴ و ۹ درصد افزایش به ترتیب در سطح گروه‌ها

و سرگروه‌ها همراه بوده و در سطح خوبی قرار دارد. بر این اساس می‌توان عنوان کرد که بعد از اجرای پروژه بر میزان ارتباطات دو سویه و مثلثی کنشگران افزوده شده است و به این ترتیب با بهبود روابط پلی سرعت هماهنگی درون و برون‌گروهی برای برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه سرزمین نیز کاهش یافته است.

بنابراین بعد از اجرای پروژه، شبکه‌ای پایدارتر و منسجم‌تر و با تعادل و توازن بیشتری در بین افراد شکل‌گرفته است که این نتایج در بررسی‌های مختلفی تأیید شد (Bodin & Prell, 2011; Rasekhi, 2014). همچنین سنجش سرعت گردش اعتماد و مشارکت در روستای علی‌آباد حاکی از آن است که اتحاد و یگانگی بین افراد در مرحله بعد از اجرای پروژه نسبت به قبل از آن بیشتر شده است و سرعت گردش مشارکت و اعتماد میان افراد و سرعت دسترسی افراد به یکدیگر در هر دو سطح زیرگروه‌ها و سرگروه‌ها طی دو مرحله پایش با افزایش همراه بوده است. در گروه‌هایی که شاخص میانگین فاصله ژئودزیک کمترین میزان را دارد، می‌توان استدلال کرد که سرمایه اجتماعی بالاتر بوده و میزان تاب‌آوری آن گروه در برابر تنش‌های محیطی نیز تقویت خواهد شد و در نتیجه آن روابط پلی تقویت می‌شود بر میزان توانمندی اجتماعی افزوده می‌شود که نقش بسیار مهمی در تحقق توسعه پایدار و مدیریت مشارکتی و اجتماع محور روستایی دارد. مطالعات مختلف صورت‌گرفته در این راستا مؤید نتایج مذکور است (Rasekhi, 2014; Ghorbani, 2012).

در نهایت نتایج به‌دست‌آمده از این تحقیق با تأیید نقش مهم خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی در تحقق مدیریت اجتماع محور روستایی و منطبق با نظریه بارت (۲۰۰۰) بر مزیت ساختارهایی با ارتباطات خوب وقوی به صورت مستقیم و غیرمستقیم تأکید می‌کند. در این میان روشن است که روابط برون‌گروهی و پلی نقش بسزایی در ایجاد ارتباط و هماهنگ‌سازی میان منافذ ساختاری و ارتقای سرمایه اجتماعی ایفا می‌کنند و به این ترتیب بستر مناسبی برای شکل‌گیری و تحقق مدیریت مشارکتی روستایی فراهم می‌سازد (Bodin & Prell, 2011). این بررسی همچنین به عنوان نمونه اجرایی یک مدیریت مبتنی بر جامعه بیانگر آن است که اقدامات مناسب در پروژه RFLDL منجر به اعتمادسازی و ایجاد فضای مناسب برای تقویت روحیه همکاری و مشارکت در بین افراد می‌شود و با افزایش روابط بین آنان و تقویت انسجام یا بسته‌بودن شبکه و کارایی گروهی سرمایه اجتماعی غنی را در جامعه محقق ساخته است. در واقع این پروژه با اثربخشی مناسب و تقویت اعتماد و مشارکت در بین افراد و تحقق سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی، زمینه تحقق و موفقیت مدیریت مشارکتی و همچنین تاب‌آوری جامعه محلی را افزایش داده است که این موضوع توانمندی اجتماعی افراد را برای مقابله با تنش‌ها و بحران‌های محیطی به دنبال دارد.

تشکر و قدردانی

از حمایت اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان کرمان که در به ثمر رسیدن این تحقیق تلاش نموده اند، قدردانی می‌کنیم. مقاله حامی مالی نداشته و حاصل کار نویسندگان مقاله است.

References

Abdollahyan, H., Shariati, Sh., & Shooshtarizadeh, E. (2006). [Measuring the functionality of rural management in impact Iran based on the analysis of factors (Persian)]. *Human Sciences MODARES, 46,* 227-268.

Alipour, P., Zahedi, M. J., & Shiani, M. (2009). [Social trust and social participation: A study on the relations between trust and participation in Tehran (Persian)]. *Iranian Journal of Sociology, 10*(2), 109-35.

Azkia, M., & Imani, A. (2015). [*Sustainable rural development* (Persian)]. Tehran: Ettela'at Publication.

Azkia, M., & Gafari, Gh. (2001). [The relationship between trust and community participation in rural areas of Kashan (Persian)]. *Journal of Social Sciences Letter, 17,* 3-31.

Bodin, O., & Prell, C. (2011). *Social networks and natural resource management: Uncovering the social fabric of environmental governance.* Cambridge: Cambridge University Press.

Chilima, G., Nkhoma, B., Charul, G., & Mulwafu, W. (2002). *Community based management approach in the management of water resource by different organization in the lake Chilwa Basin Malawi, University and government report.* Malawi: University of Malawi.

Darban Astaneh, A. Z. (2005). [Rural management in the fourth development plan (Persian)]. *Dehyari-ha, 15,* 14-23.

Eftekhari, A. (2010). [*Rural development administration* (Persian)]. Tehran: SAMT Publication.

Eftekhari, A., Sojasi Ghidari, H., & Einali, J. (2007). [New attitude towards rural management with an emphasis on effective institutions (Persian)]. *Journal of Village and Development, 10*(2), 1-30.

Feizi, T., Kavosi, E., & Alinajafi, Z. (2010). [The relationship between social capital and participatory management in Gorgan Universities of Medical Sciences (Persian)]. *Journal of Management Research, 86,* 103-120.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity.* New York: Free Press.

Gholamrezaei, S., Mosavi, Z., & Rahimian, M. (2012). [The policy of administrative barriers for farmer participation in cooperative Keznar water users (Persian)]. *Journal of Rural Development, 5*(2), 103-116.

Ghorbani, M. (2012). [*Iranian model of participation and empowerment of local communities with social network approach* (Persian)] (PhD thesis). Tehran: University of Tehran.

Ghorbani, M. (2015a). [*The action plan of social policy networks monitoring and assessment in local communities empowerment and integrated landscape management* (Persian)]. Tehran: Tehran University Press.

Ghorbani, M. (2015b). [*Analysis and assessment of the social- policy networks of grass roots association, institutions and sustainable development funds(Sarayan Distric- Sout Khorasan), International RFLDL Project* (Persian)]. Tehran: University of Tehran.

Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology, 78*(6), 1360–80. doi: 10.1086/225469

Haghayegh, S., & Arkian, S. (2005). [*How we run the participative management system in your organization* (Persian)]. Shiraz: Navid-e Shiraz Publication.

Mousavi, M. (2006). [Social participation as a component of social capital (Persian)]. *Social Welfare Quarterly, 6*(23), 67-92.

Nouroozi, F., Fouladi Sepehr, S. (2009). [The study of feeling of social safety among 15-29 year women in Tehran and its determining factors (Persian)]. *Rahbord Journal, 53,* 129-60.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* New York: Simon & Schoster.

Rasekhi, S. (2014). [*Social networks analysis in policy-making and planning of rangeland co-management (Case study: Fars Province)* (Persian)] (PhD thesis). Tehran: Science and Research Branch, Islamic Azad University.

Rashidpoor, L. (2010). [Community-based management role in sustainable development in rural areas of West Azarbaijan (Persian)]. *Journal of Agricultural Extension and Education Research, 3*(4), 31-42.

Ripperger, T. (1998). [*Economics of trust: Analysis of an organizational principle* (German)]. Tübingen: Mohr Siebeck.

Salmani, M., Taghipoor, F., Ramezanzadeh Lesbooei, M., & Jalili-Parvaneh, Z. (2008). [Investigating the dimensions of social capital in rural development (Case study: Baghestan and Boroon- Ferdows City) (Persian)]. *Journal of Social Sciences, 12,* 23-45.

Shafiei, M., Abdolhoseini, M., Yari, A., Kargar, A., & Pouyafar, A. M. (2013). [*Natural resources participatory management and rural development planning in arid and semi-arid regions* (Persian)]. Tehran: Forests, Range and Watershed Management Organization.

Shakouri, A. (2011). [*Social participation and support organizations with emphasis on Iran* (Persian)]. Tehran: SAMT Publication.

Shirvanian, A., & Najafi, B. (2011). The effects of social capital on rural welfare and poverty (Case study: Villages under Doroudzan irrigation and drainage network) (Persian)]. *Agricultural Economics, 5*(3), 25-54.

Sztompka, P. (2000). *Trust: A sociological theory (Cambridge cultural social studies)* [F. Golabi, Persian trans]. Tabriz: Sotoode.

Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer, 15*(2), 225–249. doi: 10.1093/wbro/15.2.225